

Oruç Beğ Tarihi, Yayına Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul 2007, 1-LI (giriş)+1-221 (Metin)+222-252 (Kronoloji)+255-302 (Dizin)+1b-149b (Tıbbıbasım)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemine ait olan eserlerden *Oruç Beğ Tarihi*'nin araştırmacılar için önemli bir yeri vardır. Bu eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1502 (H.908) tarihine kadar gelmektedir. Eserin şimdiye kadar bazı neşirleri yapılmıştır. Buna rağmen neşirler sağlıklı bir nüsha karşılaştırılmasından yoksundur. Bu yayınlar nüshaların tamamı göz önünde bulundurulmadan yapılmıştır. Prof. Öztürk bu yayınında tesbit edilen altı nüshadan üçünü kullanmıştır. Şimdiye kadar bu devre ait *Tevârih-i Âli Osman* kabilinden diğer bazı eserleri de yayınlayarak önemli hizmetlerde bulunan Prof. Öztürk* Oruç (Oruç b. Âdil)'un eseri ile de araştırmacılara yardımcı olmaktadır.

Oruç Beğ XV. yüzyılın ikinci çeyreğinde Edirne'de doğmuş olmalıdır. Babası kazzaz (İpeççi) olup onu Oruç b. Adil el-Kazzaz kâtibü'l-Edrenevî olarak tanıyoruz. Oruç Bey'in tahsili hakkında yeterli bilgiye de sahip değiliz. Ancak onun Edirne gibi bir kültür muhitinde doğmuş olmasından, babasının durumundan ve eserinden iyi bir eğitim aldığı anlaşılıyor. Oruç Bey'in ölüm tarihi hakkında da bilgimiz olmamakla beraber 1502 veya hemen sonrasına kadar yaşadığını istidlal edebiliyoruz. Şu halde Oruç Beğ II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerini idrak etmiştir. Ayrıca bir vakfiye kaydından da Oruç'un ekonomik durumunu tesbit etmek mümkündür (s.XXIII-XXIV).

Hazırlayan, Necib Asım, Babinger ve Unat Oruç'u "en eski Osmanlı tarihçilerinden" olduğunu göstererek hataya düştüklerini, yeni bir yazmanın gündeme gelmesiyle ortaya koymuştur. Bundan başka Menage eserin II. Bayezid zamanında kaleme alınmış olduğunu da ispatlayarak bu fikri teyid etmiştir.

Eseri yayınlayan girişte Osmanlı tarih yazıcılığının başladığı II. Murad devri ve geliştiği II. Mehmed devrinde yazılmış eserler hakkında bilgiler de vermektedir. II. Bayezid devirlerinde daha önemli gelişmeler olmuştur. Tarihçilerin himaye ve teşvik gördüğü bir çağdır. Bu devrin okuyucusu da mutlaka yoğundu. Hazırlayan, devamlı Osmanlı tarihinin XIV ve XV. yüzyıl tarihine âit eserleri ve çalışmalarını tanıtmaktadır. Burada kuruluş dönemi ve tarihçileri üzerinde çalışmalar yapan P. Wittek, F. Giese, F. Kraelitz, Th. Menzel ve Fr. Babinger gibi Batılı tarihçilere yer verilmiştir. Ayrıca Necib Asım, Hüseyin Namık Orkun, Ahmet Refik, Fuat Köprülü ve Ali Bey gibi Türk tarihçileri ve çalışmalarını da burada zikredilmektedir. Yine bu devrin özgün kaynaklarından olan tarihi takvimler ve bunları yayınlayan Osman Turan ve Nihal Atsız'dan bahsedilmektedir. Devamlı H.İnalçık ve Menage'in çalışmaları gösterilmiştir. Bu cümleden olarak Mükrimin Halil Yınanç'ın Fatih devri tarihçilerinden Enveri'nin eseri *Düstürnâme-i Enveri*'yi ilim alemine kazandırışı ifade edilmektedir.

Yayınlayan nüshaları tanıttığı kısımda (XXIV-XXXII), Oruç'un da geleneğe uyarak eserine *Tevârih-i Âli Osman* adını verdiğini belirtmiştir. Ayrıca H. İnalçık'tan naklen Oruç'un, eserini II. Bayezid'e sunduğunu bildiriyor. Hazırlayan burada 6 nüsha belirtmektedir. Ancak Oruç'un yazmalarını çağırıştırabilecek muhtasar veya tahrif edilmiş başka nüshaların bulunabileceğini de ifade etmektedir. Bunlardan Oxford ve Cambridge nüshaları Fr.Babinger tarafından 1925 yılında yayımlanmıştır. Babinger bu yayında iki nüshayı da peş peşe vermektedir. Tarihçiler yıllarca bu nüshayı kullandılar. Nihal Atsız Oxford nüshasını esas alarak 1972 yılında bir yayın yaptı. Hazırlayan Manisa Muradiye Kütüphanesindeki nüshayı eksik olmakla beraber metin tesisinde kullanmıştır. Paris nüshaları ise 3 addettir. Bunlardan "P" nüshasının II. Bayezid devrinde yazıldığı veya istinsah edildiği anlaşılıyor. Diğer nüsha "Pa" ise 1566 da istinsah edilmiştir. Ancak bu nüshaya ekleme ve yorumların yapıldığı anlaşılıyor. Üçüncü nüsha ise Roboly nüshasıdır. Menage bunun değişikliğe uğramış, aynı zamanda eksik bir *Oruç Tarihi* olduğunu ispatlamıştır.

* Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, İstanbul 1991; Kemal, *Selâtin-nâme (699-895/1299-1490)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001; *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 2000; *Fatih Devri Kaynaklarından Düstürnâme-i Enveri: Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1465)*, İstanbul 2003.

Yayımlayan *Oruç Beğ Tarihi* 'nde dil ve üslup özellikleri konusunda önemli tesbitlerde bulunmuştur. Oruç eski Türkiye Türkçesinin özelliklerini aksettirmiştir. Oruç Bey, çağdaşı Aşık Paşazade gibi eski Türkiye Türkçesinin nesir dilinin gelişmesine de hizmet etmiştir. Eserde Türkçe kelime hazinesi zengindir. Yazar sade ve şiirsel bir anlatım tarzını tercih etmiştir. Aralara geleneğe uygun olarak serpiştirdiği beyit ve şiirlerle anlatıma canlılık vermeye çalışmıştır. Ancak bu güzel örneklerin terk edildiği, Arapça ve Farsçanın süslü ve muğlak ifadelerinin Türkçenin öntüne geçtiği de belirtilmektedir.

Yayımlayan eserin kaynaklarına ayrılmış olan kısımda (XXXIV-XXXIX) Oğuz boylarının Anadolu'ya göçlerinin kaynağı olarak Elvan Çelebi'nin *Menakubnâme*'sini ve XV. yüzyıl Osmanlı takvimlerini göstermektedir. Burada takvimlerin Tevarih-i Âli Osman adlı eserler ile anonimlerin başlıca kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Gazavatnâmelerinin de Oruç'un kaynağı olabileceği İnalıcık'tan naklen bildirilmektedir. Bundan başka *Aşık Paşazade Tarihi*'nin Oruç Beğ Tarihi için önemli bir kaynak olduğu; ancak geniş ölçüde kullanılmadığı belirtilmektedir. Oruç Bey, eserinde anlattığı olayları zaman zaman ravilere, görgü şahitlerine ve kendi gözlemlerine dayandırmaktadır. Oruç Bey yazdıklarını sadece bir raviye dayandırmıyor; başka ravilerden de bilgiler aktarıyor (XXXVII-XXXIX). Yayımlayan Oruç Bey'in raviler için kullandığı ifadelerden örnekleri de derlemiştir. Buradaki örnekler araştırmacılar için dikkat çekicidir.

Prof.Öztürk *Oruç Beğ Tarihi* 'nin etkileri için ayırdığı kısımda Kemal Paşazade (öl. 1534)'ye yer vermiştir. Bu meşhur müverrih, II. Bayezid'den bir Osmanlı tarihi yazma görevini alınca, Oruç'u kaynaklarına dahil etmiştir. Nitekim Kemal Paşazade I. Bayezid devrine tahsis ettiği IV. Defteri yazarken Oruç'tan yararlanmıştır. Müverrih II. Bayezid devrine tahsis ettiği VIII. Defteri yazarken de geniş şekilde *Oruç Beğ Tarihi* 'ni kullanmıştır. Kemal Paşazade'nin diğer ciltleri yazarken de Oruç'tan yararlandığı yayımlayana göre ihtimal dahilindedir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, müverrihin eseri geniş şekilde kullandığı halde Oruç'un adını zikretmemesidir. Hazırlayan'ın ifadesine göre Gelibolulu Mustafa Ali (ö.1600) de *Künhü'l-ahbâr*'i kaleme alırken kullanmış, ancak Oruç'tan bahsetmemiştir. Keza Hoca Sadeddin yayımlayana göre *Tacü't-Tevarih*'i yazarken Oruç'tan yararlanmıştır.

Elimizdeki eserde metin tesis edilirken Paris Bibliothèque Nationale, Supplement Turc 1047 (P) numarada kayıtlı yazma esas alınmıştır. Manisa nüshasıyla (M) diğer Paris nüshası (Pa) da kullanılmıştır. Okuyucuyu yormamak için yoğun transkripsiyon alfabeti kullanılmamıştır. Ayrıca P nüshasının tıbbi basımı eser sonunda yer almaktadır. Metne ait kronoloji araştırmacılar için bir kolaylıktır. Bundan başka [] parantezler içinde başlıklar ihdas edilerek okuyucu yönlendirilmiştir.

Oruç Beğ Tarihi özellikle yaşadığı devir olmak üzere önceki devirler için de değerli bir kaynaktır. Eserde olaylar anlatılırken yer yer teferruata girilmiştir. Askeri konular ağırlık kazanmıştır. Deniz savaşları, gemi sayısı, asker sayısı, silah çeşitleri onun için önemlidir. Askeri teşkilâtı da teferruata bir şekilde vermeye çalışmıştır. Ayrıca eserde fırtına, sel ve deprem gibi tabii afetler; yangınlar, salgın hastalıklar; ay ve güneş tutulması gibi tabii olaylar yer almaktadır. Eser genel olarak devrin Türkçesinin güzel bir örneğidir. Titiz bir çalışma ile Türk dilinin özellikleri harekeli eserden yeni harflere nakledilmiştir. Keza tekerlemeler, tabirler, dikkat çekici ifadeler, deyimler, meslek adları, silah çeşitleri ve eski yer adları dizinde gösterilmiştir.

Oruç Beğ Tarihi'nin yayınlanması isabetli olmuştur. Eser bir kat daha değerlendirilmiştir. Bu yayın Osmanlı Tarihi araştırmacıları için büyük bir kazançtır.

MÜCTEBA İLGÜREL